

DESTIN

«Pir en sutga cun rodas hai jau emprendì da viver»

Cun 18 onns è Roger Suter vegnì blessà grevamain tar in accident d'auto. La diagnosa è stada fitg deprimenta: tetraplegia. Ma Roger n'ha betg resignà, è sa restabilì plaunsieu ed ha cumenzà pir ussa a viver ed a giudair proprià vita: el ha fatg ina rescolaziun e lavura oz sco informaticher (sia professiun da siemi), fa blers viadis, è maridà e sa participescha sco giugadur da rugby en sutga cun rodas a turniers sin l'entir mund.

MARCEL HUWYLER

Tge pudeva quest nausch siemi mo signifitar? Roger Suter aveva vis sasez cleramain en tut quels maletgs confus. El seseva en ina sutga cun rodas, sias chommas eran paralisadas ed el empruvava cun tutta bregia da sa mover en avant. Ma dapertut fruntava el sin obstachels, sigliva encunter paraids, cupitgava en foras, ramplunava sur savas e restava fitgà cun sia

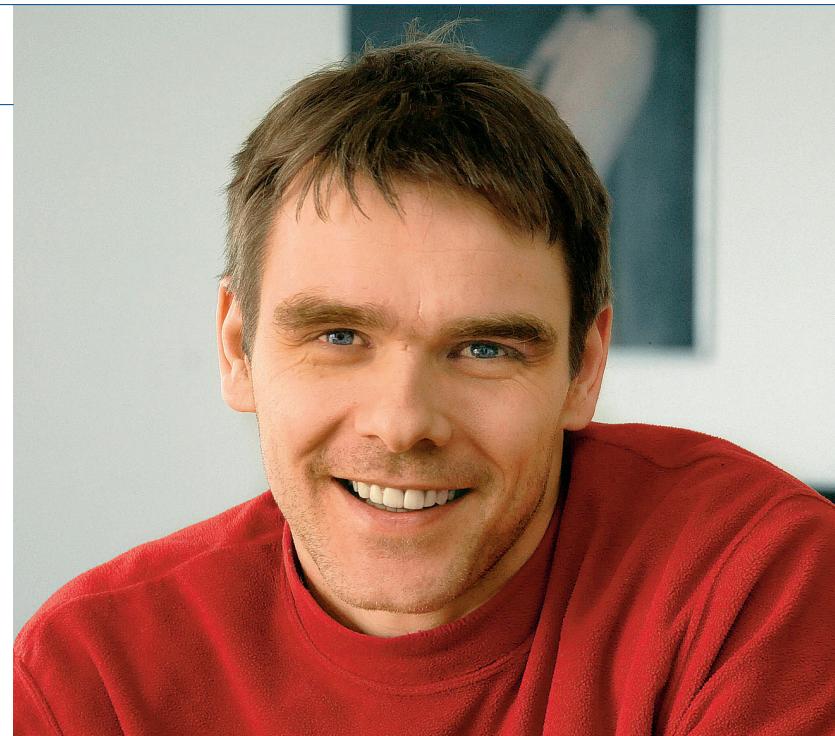
l'ensolver. Tgi sa co che quai fiss, ina vita en la sutga cun rodas? Orribel, betg da s'imaginar, segir betg ina vita degna da vegnir vivida! Ma per fortuna è tut stà mo in tup siemi ... L'accident è schabegià precis in'emna pli tard.

Il nausch siemi vegn realitat

Prest ventg onns èn passads dapi quella notg dal matg 1986. Ma Roger Suter sa regorda anc da mintga detagl. «Igl è stà ina fin d'emna. Dus collegas ed jau essan stads en ina disco en Sursilvania. Las trais la notg eran nus cun l'auto sin via a chasa», cumenza el a raquintar. I pluveva sco da derscher cun sadellas. El era tschentà sin il sez dal cunautist, stanchel mort dal sautar e dad in pèr bieras. «Ed insacura sun jau probablamain ma durmentà.» Ils moviments da l'auto che gieva vi e nà al dasdan andeggiamain. Roger siglia si e vesa ch'els èn en in tunnel d'autostrada. Il manischunz, ses

«Tgi sa co che quai fiss, ina vita en la sutga cun rodas? Orribel, betg da s'imaginar, segir betg ina vita degna da vegnir vivida!»

ferm e topfit – en ina sutga cun rodas! Il nausch siemi al ha occupà talmain ch'el ha discurrì cun sia mamma surlonder durant

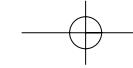
ROGER SUTER
VEGLIADETGNA
38 ONNS
DOMICIL
SCHENKON LU
IMPEDIMENT
TETRAPLEGIA
RASCHUN
ACCIDENT D'AUTO

meglier ami, fa ir la roda sco in nar, ma l'auto glischna sin la via bletscha, vegn tratg sin tschella vart, sa volva e siglia finalmain en il mir da betun dal tunnel. La porta dal cunautist s'avra e Roger vegn sdarmanà or da l'auto, dat cun il dies sin l'asfalt e perda la schientscha. «Jau n'aveva betg mess si la tschinta – deplorablamain», di el oz senza pli grondasemoziuns. El ha daditg acceptà ch'ina negligentscha nun ponderada ha midà sia entira vita. «Nus eran mats da 18 onns, plain vita, iniziativs, giagliards, da levsenn ... quai avess pudi schabegiar a mintgin!» Lura raquinta el

vinavant co ch'el è pli tard puspè vegnì tar sasez. El giascha anc adina per terra. In spezialist da salvament s'occupa dad el. Sentis Vus Vossas chommas? Na, di Roger tut da bass, el n'haja nagin sentiment pli giu là. E lura sa regorda el puspè: il siemi, quest nausch siemi. Avant in'emna. El en la sutga cun rodas! Sun jau ussa vairamain ...? El perda danovamain la schientscha.

In choc sveglia la resistenza

Anc la medema notg vegn Roger Suter transportà en il spital chantunal da Lucerna e da là en il center da paraplegia a Basilea,

DESTIN

nua ch'el vegn operà. Co ch'i giaja cun ses dus collegas, vul il mat savair cura ch'el sa dasda da la narcosa. Ses meglier ami, il manischunz, è sa blessà al cumbel, l'auter ha rut ina chomma. «E tge èsi cun mai?» Mo plaun a plaun realisescha Roger tge ch'ils medis din ad el: els discurran da sia spina dorsala, dal tschintgavel e sisavel spinal dal culiez, e per l'emprima giada en sia vita auda Roger il pled tetraplegicher. Ma el è anc memia confus per pudair metter ensemens tut questas infurmaziuns ad in entir puzzle.

«En il letg da spital hai jau engirà si per mai che jau vegnia a mussar a tuts che jau sun abel da guardar per mamez e da manar ina vita normala ed independenta»

Sia stanza da spital parta el cun in um ch'è era tetraplegicher. «Aha, cun quel vai pia sco cun mai», pensa Roger e vesa tut lev-già co che ses vischin va enturn. «Tar mai vegn quai seguir era puspè meglier», manegia Roger, «tar ina tala tetraplegia èsi, sco ch'i para, mo ina dumonda dal temp fin ch'ins è puspè abel da chaminar.» Pir cura ch'el dumonda ses vischin pli exactamain, al declera quel ch'el saja in tetraplegicher incumplet e possia perquai anc muventar sias chommas. Ma Roger saja paralisà cumplettamain: «Na, ti na vegns probablamain mai pli a pudair ir!» En quel mument haja el piglià ina sgarschaivla tema, sa regorda Roger. Betg il fatg da restar paralisà haja schoccà el tant, mabain da savair ch'el vegnia ad esser dependent per vita duranta

La mobilitad e l'independenza èn ina premissa indispensabla: ils Suters èn la fin d'emna bler sin viadi.

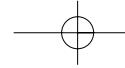
In bel dachasa: Roger Suter e sia dunna Chris giaudan l'abitaziun a Schenkon endrizzada cun gust.

da l'agid d'auters. «Là, en il letg da spital, hai jau engirà si per mai che jau vegnia a mussar a tuts che jau sun abel da guardar per mamez e da manar ina vita normala ed independenta.»

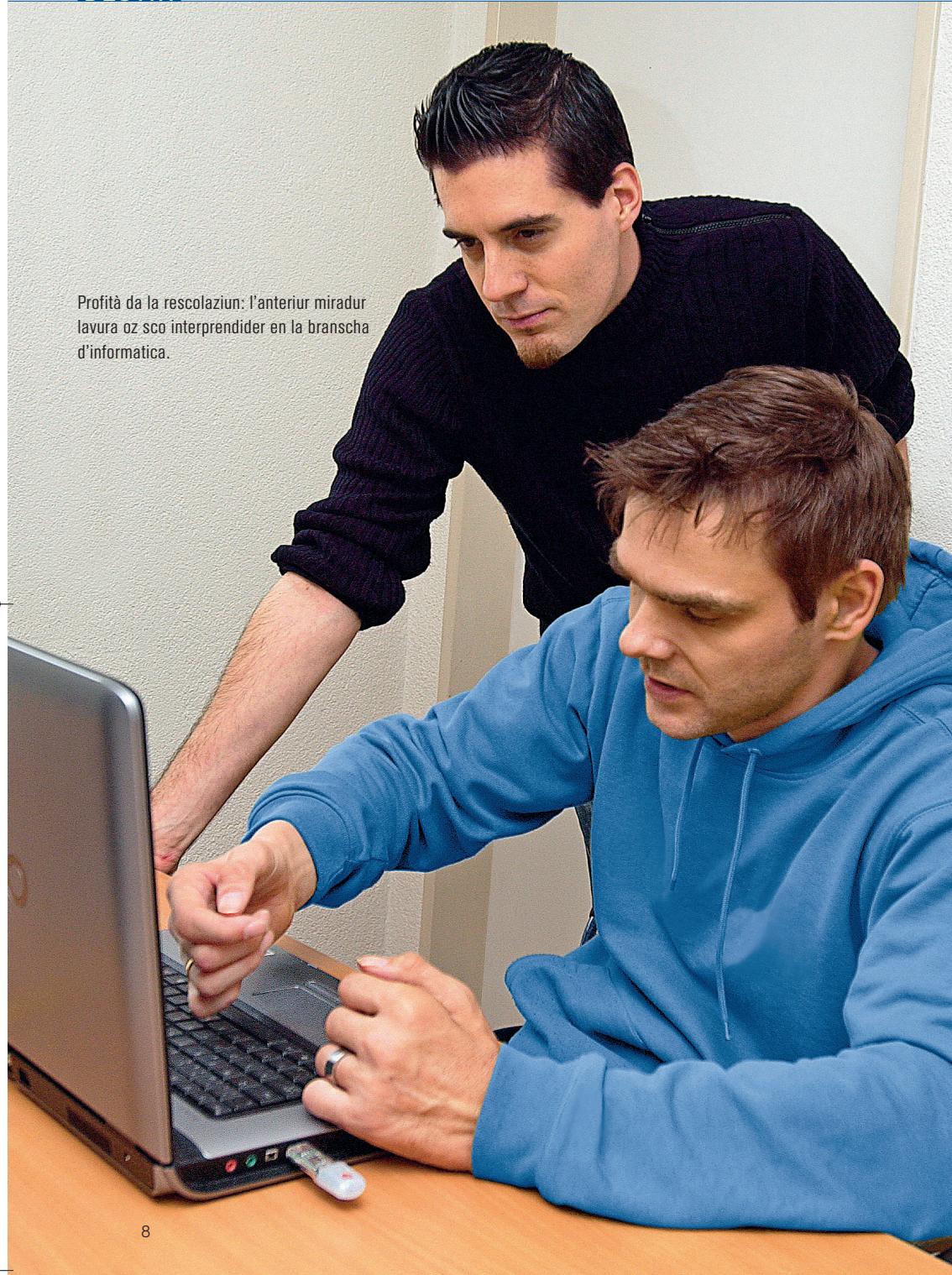
Tas l'accident a la professiun da siemi

E lura? Ha el cuntanschì sia finamira? Roger Suter surri mo e di: «Guardai enturn! Tge manegiais?» Ina gronda abitaziun a Schenkon LU cun vista sin il Lai da Sempach: fitg clera, adattada per la sutga cun rodas (grazia a l'agid da la Fundaziun

svizra per paraplegichers), endrizzada cun gust, dus giats che van enturn – evidentamain ha el chattà sia «buna vita». «Gea, cun mai vai propi bain», conferma Roger. E la moda e maniera co ch'el di quai mussa cleramain ch'el n'ha betg mo acceptà ses destin, mabain è era sa reconcilià cun el. «Era professionalmain è tut vegnì ora bain», accentuescha el. Sco sin cumond scalina ses handy. In da ses partenaris da fatschenta telefonescha. Els discurran curtamain en ina lingua tecnica da la branscha da computer. «Sorry – in

DESTIN

pitschen problem cun ina software», sa perstgisa Roger e raquinta lura plain entusiassem e cun ecls tralischants da sia «professiun da siemi», sco quai ch'el numna sia lavur sco informaticher. Al mument da ses accident era el anc en l'emprendissadi da miradur. Insatge haja el gea stuì far, di Roger, «stuì – pertge che la lavur da miradur na m'ha mai propri plaschi.» El fiss vegnì bler pli gugent informaticher, ma sias notas da scola na tanschevan da lez temp betg per questa scolaziun. Ma lura, anc durant ses segiurn en il spital, al han ils cussegliaders da clamada da l'assicuranza d'invaliditat proponì da far ina scolaziun d'informaticher. Quai tunia ussa forsa macaber, cumenza Roger a declarar precautamain, «ma sche jau na fiss betg paralisà, n'avess jau forsa mai pudì emprender mia professiun da siemil!» Oz posseda el ensemble cun traís collegas ina firma da software.

Dira emprova en la pli gronda chalira

Suenter l'emprima reabilitaziun han ins vulì metter l'um giuven en ina chasa da tgira. El è sa dustà vehementamain: «Era sche jau poss mo pli muventar mia bratscha e mes chau, sun jau tuttina abel da guardar per mamez!» E cunquai che l'abitaziun da ses geniturs n'era insumma betg adattada per la sutga cun rodas, è el sa decidi da prender in'atgna abitaziun. La Fundaziun svizra per paraplegichers ha sa chapescha gidà el a far il pass en l'indipendenza: ella ha finanzià l'adattaziun da ses auto tenor ils basegns da persunas impeditas. Malgrà tut l'agid ch'el haja survegnì saja quai stà ina dretga aventura

d'abitar sulet, conceda el e marmugna insatge da «urden da portg», ma cun il temp saja el vegnì a frida detg pulit. «E sch'igl era ina giada propri tschuf, hai jau simplamain evidà mia sora ...», ri el da quai malizius, «... e lezza m'ha lura schubregià l'abitaziun!»

Era uschiglio ha l'um giuven empruvà dal tut: mo in mais suenter ch'el era vegnì relaschà dal spital, è el i sin viadi. L'emprim a Roma, lura en l'Ungaria, en ils Stadis Unids e la finala – il viadi il pli fascinant – en l'Egipta. Anc oz sto Roger Suter rir, cura ch'el raquinta da quel gidanter maladester en l'Egipta ch'al stuschava enturn. «El ha manà mia sutga cun rodas uschè directamain en tut las foras sin via che jau sun cupitgà adina puspè da mia sutga.» Ch'ins ha emblidà el en il desert e simplamain laschà star el en la pli gronda chalira, menziunescha el mo a l'ur cun in'egliada da furbaz. «Sco recumpensaziun per tut ils strapaz han quatter chameliers purtà mai sin la piramide da Cheops – in eveniment nunembidaivel.» Il viadi en l'Egipta saja stà per el sco la dira emprova per sia vita futura: sche jau surviv quai, surviv jau era tut il rest. Tut – perfin ils gieus da rugby!

Paralimpics e nozzas

Roger Suter è in dals pli versads giugadurs da rugby en sutga cun rodas da la Svizra.

**«Sche jau na fiss betg
paralisà, n'avess jau forsa
mai pudì emprender mia
professiun da siemil»**

DESTIN

Dapi il 1995 fa el part da la squadra naziunala ed è sa participàgia bleras giadas als campiunadis europeics e mundials. Quai che fascinescha el il pli fitg è il spiert da team.

«Quest sport ma dat fitg bler. Quai che fascinescha mai il pli fitg è il spiert da team.»

gieu da rugby en sutga cun rodas sa ch'ins s'engasca là cun tutta forza, e po s'imaginar che nagut na po derscher uschè spert quels umens en la vita da mintgadi. «Quest sport ma dat fitg bler», accentuescha Roger. Perfin sia dunna ha el emprendì da conu-

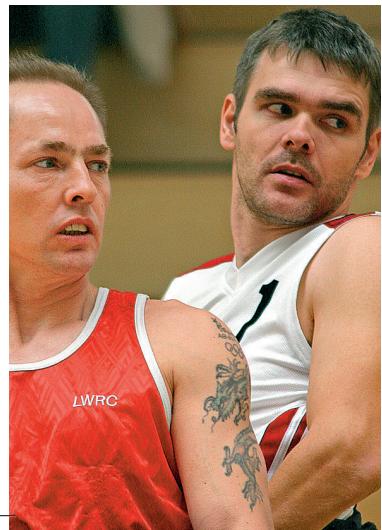
scher tras il sport. Quai è stà il 1995 al campiunadi mundial a Nottwil. L'Ollandaisa Chris van de Riet, da lez temp fisioterapeuta en il CSP, era engaschada sco arbitra auxiliara. Roger deva per la Svizra. Els èn s'inscuntrads là ed han spert gi ina tscherta simpatia in per l'auter – ina fitg gronda schizunt. Tschintg onns pli tard han els fatg ensemble in viadi a Sydney per participar als Paralimpics – e per ir suenter sin viadi da nozzas. Era oz èn Chris e Roger bunamain mintga fin d'emna sin viadi per il sport. El, ch'ha ussa 38 onns, sco giugadur e sia dunna da 34 onns sco arbitra, en il fratemps la pli auta arbitra da l'Europa.

Dal nausch siemi ad ina vita ventiraivla

Roger Suter di ch'el saja ventiraivel. Gea el punctuescha schizunt: «Jau na sun gnanc

Fascinà dal sport e dal spiert da team: il tetraplegicher sa deditgescha cun corp ed olma al rugby en sutga cun rodas.

DESTIN

trist da stuair seser en la sutga cun rodas.» Ma tge? El conferma: i tunia forsa incredibel u perfis cinic sch'el ditgia quai. «Ma igl è propi uschia. Pir en la sutga cun rodas hai jau emprendì da viver endretg!» Avant ses accident haja el simplamain vivì per il mund en. Senza bler senn, senza grondas ponderaziuns, senza perspectivas. «Dapi che jau sun tetraplegicher, fatsch jau tantas experientschas che jau n'avess mai fatg sco pedun. Gist perquai na sun jau era betg trist pervi da mes impediment.»

El haja tantas bellas chaussas, di Roger: ils viadis, il sport, la professiun – e natiralmain sia dunna Chris. «Jau sun propi in uman ventiraivel.»

Roger en la sutga cun rodas! En il nausch siemi da quella notg avant ventg onns era quai per el in maletg d'orrur. Oz èsi ses mintgadi, sia vita – ina vita cuntenta e ventiraivla. ■

«Igl è propi uschia.
Pir en la sutga cun
rodas hai jau emprendì
da viver endretg!»

In tip giagliard: l'enviern fila il Lucernais gugent cun il bob a monoski sur las pistas...

...e cun ina persuna accumpagnanta ristga el schizunt da far mintgatant ina tura da muntogna aventurusa.